

Sygn. akt **III AUa 481/22**

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 maja 2024 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: sędzia Sylwia Dembska

Protokolant: Katarzyna Grzelska

po rozpoznaniu w dniu 21 maja 2024 r. w Poznaniu na posiedzeniu niejawnym

sprawy **A. S.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P.**

o wysokość świadczenia

na skutek apelacji A. S.

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z dnia 17 stycznia 2022 r. sygn. akt VIII U 1737/21

uchyla zaskarżony wyrok, znosi postępowanie w zakresie posiedzenia niejawnego w dniu 17 stycznia 2022r. i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w Poznaniu do ponownego rozpoznania.

	Sylwia Dembska	
--	----------------	--

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 1 marca 2021 r., znak: (...) Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P., na podstawie ustawy z dnia 21 stycznia 2021 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 353) oraz ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2021r. poz. 291), ustalił A. S. wysokość zwaloryzowanej emerytury od dnia 1 marca 2021 r. na kwotę 2.955,76 zł.

Odwołanie od ww. decyzji złożył odwołujący A. S. domagając się sprostowania wskaźnika wysokości podstawy wymiaru na 107,99% ustalonego decyzją z dnia 11 lipca 2011 r. i przeliczenie emerytury za lata 2017-2021. W uzasadnieniu odwołujący wskazał, że wskaźnik waloryzacji od 2017 r. jest zaniżany.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy podtrzymał dotychczasowe stanowisko oraz wniósł o oddalenie odwołania. Wyjaśnił, że kwotę przysługującego odwołującemu świadczenia pomnożono przez wskaźnik waloryzacji 104,24% ogłoszony komunikatem Ministra Rodziny i Polityki Społecznej w sprawie wskaźnika waloryzacji emerytur i rent w 2021 r. (M. P. z 2021 r. poz. 167). Organ rentowy podniósł, że odwołujący pomylił pojęcie wskaźnika waloryzacji ze wskaźnikiem podstawy wymiaru.

W piśmie procesowym z dnia 9 lipca 2021 r. odwołujący podtrzymał dotychczasowe stanowisko i sprecyzował, że niniejsza sprawa dotyczy wskaźnika waloryzacji i domaga się przeliczenia emerytury. W dalszej kolejności zakwestionował obciążenie go kosztami zastępstwa procesowego w wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 25 lutego 2019 r., sygn. akt VII U 44/19 i w wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 16 września 2020 r., sygn. akt III AUa 536/19 i wskazał, że niniejsze orzeczenia nie zawierają oznaczenia wydania na posiedzeniu jawnym, czy niejawnym.

Wyrokiem z 17 stycznia 2022 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu w sprawie o sygn. VIII U 1737/21 oddalił odwołanie.

Powyższy wyrok zapadł w oparciu o następujące ustalenia faktyczne i rozważania prawne:

Odwołujący A. S. urodził się w dniu (...)

Decyzją z dnia 5 października 2017 r. organ rentowy przyznał mu emeryturę w kwocie 2.584,90 zł brutto od dnia (...) r., tj. od dnia nabycia uprawnień do emerytury.

Wysokość emerytury była corocznie waloryzowana, tj.

- od dnia 1 marca 2018 r. w kwocie 2.661,93 zł brutto, z uwzględnieniem wskaźnika waloryzacji 102,98%,
- od dnia 1 marca 2019 r. w kwocie 2.738,06 zł brutto, z uwzględnieniem wskaźnika waloryzacji 102,86%,
- od dnia 1 marca 2020 r. w kwocie 2.835,53 zł brutto, z uwzględnieniem wskaźnika waloryzacji 103,56%,
- od dnia 1 marca 2021 r. w kwocie 2.955,76 zł brutto, z uwzględnieniem wskaźnika waloryzacji 104,24%.

Na podstawie tak ustalonego stanu faktycznego Sąd I instancji wydał zaskarżony wyrok, w którym oddalił odwołanie.

Sąd I instancji na podstawie art. 148¹ § 1 k.p.c. uznał, że przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne i rozpoznał sprawę na posiedzeniu niejawnym, wskazując, że żadna ze stron nie złożyła wniosku o przeprowadzenie rozprawy.

Na wstępie rozważań prawnych (przechodząc do meritum), Sąd Okręgowy wskazał, że w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych przedmiot i zakres postępowania wyznacza decyzja organu rentowego, od której wniesiono odwołanie (vide przykładowo postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 2011 r., III UZ 1/11). Oznacza to, że przed sądem wnioskodawca może żądać jedynie korekty stanowiska zajętego przez organ rentowy i wykazywać swoją rację, odnosząc się do przedmiotu sporu objętego zaskarżoną decyzją, natomiast nie może żądać czegoś, o czym organ nie decydował. Postępowanie sądowe zmierza do kontroli prawidłowości lub zasadności zaskarżonej decyzji, a w związku z tym wykluczone jest rozstrzyganie przez sąd żądań zgłaszanych w toku postępowania odwoławczego, które nie były przedmiotem zaskarżonej decyzji (vide postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 2012 r., II UK 275/11).

Mając powyższe na uwadze Sąd I instancji nie znalazł podstaw by kwestionować poprawność orzeczenia o kosztach zastępstwa procesowego w wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 25 lutego 2019 r., sygn. akt VII U 44/19 i w wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 16 września 2020 r., sygn. akt III AUa 536/19.

W dalszej części uzasadnienia Sąd I instancji zaznaczył, że w wyroku z dnia 20 stycznia 2008 r., sygn. akt I UK 173/07 Sąd Najwyższy stwierdził, że sąd ubezpieczeń społecznych jest związany ostateczną decyzją, od której strona nie wniosła odwołania w trybie art. 477⁹ k.p.c. ani nie podważyła jej skuteczności w inny prawem przewidziany sposób. Znajduje tu bowiem zastosowanie zasada domniemania prawidłowości aktów administracyjnych, zgodnie z którą wywołują one skutki prawne i wiążą inne organy państwowe, w tym sądy. Ma to istotne znaczenie praktyczne, gdyż uniemożliwia osobie niezadowolonej z takiej decyzji późniejsze jej podważanie w ramach innego postępowania sądowego. Zaniedbanie więc zaskarżenia decyzji organu rentowego mającej znaczenie niejako prejudycjalne uniemożliwia następnie kwestionowanie wynikających z niej skutków prawnych w innym postępowaniu.

Sąd Okręgowy podkreślił, że odwołujący nie mógł zatem domagać się przeliczenia wysokości emerytury w oparciu o wskaźnik waloryzacji w odniesieniu do decyzji: z dnia 1 marca 2017 r., 1 marca 2018 r., 1 marca 2019 r. i 1 marca 2020 r., gdyż stały się one prawomocne.

W dalszej części uzasadnienia Sąd I instancji zaakcentował, że przedmiotem sporu w niniejszej sprawie było ustalenie tego, czy organ rentowy prawidłowo przyjął wskaźnik waloryzacji przy obliczeniu wysokości emerytury w decyzji z dnia 1 marca 2021 r.

Zgodnie z art. 88 ustawy dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS (Dz. U. z 2021 r. poz. 291) emerytury i renty podlegają corocznie waloryzacji od dnia 1 marca (ust. 1), waloryzacja polega na pomnożeniu kwoty świadczenia i podstawy jego wymiaru przez wskaźnik waloryzacji (ust. 2), waloryzacji podlega kwota świadczenia i podstawa jego wymiaru w wysokości przysługującej ostatniego dnia lutego roku kalendarzowego, w którym przeprowadza się waloryzację (ust. 3), waloryzacja obejmuje emerytury i renty przyznane przed terminem waloryzacji (ust. 4)

Według art. 89 ustawy o emeryturach i rentach z FUS wskaźnik waloryzacji to średnioroczny wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych w poprzednim roku kalendarzowym zwiększony o co najmniej 20% realnego wzrostu przeciętnego wynagrodzenia w poprzednim roku kalendarzowym (ust. 1), Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego ogłasza w drodze komunikatu, w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”, w terminie 3 dni roboczych od dnia ogłoszenia przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego komunikatu, o którym mowa w art. 94 ust. 1 pkt 1 i 2, wskaźnik waloryzacji, biorąc pod uwagę wskaźniki, o których mowa w ust. 1 i 2, jak również wysokość zwiększenia, o którym mowa w ust. 3 (ust. 6).

W komunikacie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w sprawie wskaźnika waloryzacji emerytur i rent w 2021 r. (M. P. z 2021 r. poz. 167) ustalono, że wskaźnik waloryzacji emerytur i rent w 2021 r. wynosi 104,24%.

Następnie Sąd Okręgowy podkreślił, że w zaskarżonej decyzji organ rentowy dokonał waloryzacji emerytury odwołującego przez pomnożenie kwoty przysługującego mu świadczenia na dzień 28 lutego 2021 r. przez wskaźnik waloryzacji w wysokości 104,24%. Waloryzację przeprowadzono z zastosowaniem właściwego wskaźnika.

Mając powyższe na uwadze Sąd I instancji uznał, że waloryzacja świadczenia odwołującego została dokonana prawidłowo.

W konsekwencji na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. i powołanych przepisów prawa materialnego, Sąd I instancji oddalił odwołanie.

Apelację od wyroku Sądu I instancji złożył odwołujący A. S. zaskarżając go w całości i zarzucając wydanie wyroku w naruszeniu przepisów postępowania poprzez wydanie wyroku w niepełnym składzie a także nierozpoznanie jego wniosku o zmianę wskaźnika podstawy wymiaru świadczenia. Odwołujący podtrzymał dotychczasowe stanowisko reprezentowane w sprawie i wniósł o sprostowanie wskaźnika wysokości podstawy wymiaru na 107,99% ustalonego decyzją z dnia 11 lipca 2011 r. i przeliczenie emerytury za lata 2017-2021.

Organ rentowy w odpowiedzi na apelację odwołującego wniósł o jej oddalenie.

W piśmie procesowym z 28 kwietnia 2022 r. odwołujący zarzucił nadto nieważność postępowania polegającą na niewyznaczeniu rozprawy i niewezwanie go na rozprawę.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja odwołującego okazała się uzasadniona i skutkowałą uchyleniem zaskarżonego wyroku oraz przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji a to wobec nieważności postępowania.

Na wstępie podkreślić należy, że zgodnie z art. 378 § 1 k.p.c. sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w granicach apelacji; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod uwagę nieważność postępowania.

W myśl art. 379 pkt 5 k.p.c. nieważność postępowania zachodzi, jeżeli strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw.

Zgodnie z utrwaloną linią orzecznictwa Sądu Najwyższego, pozbawienie strony możliwości obrony swych praw polega na tym, że z powodu wadliwości procesowych sądu lub strony przeciwnej, będących skutkiem naruszenia konkretnych przepisów kodeksu postępowania cywilnego strona nie mogła brać i nie brała udziału w postępowaniu lub jego istotnej części (zob. wyrok SN z dnia 10 maja 1974 r., II CR 155/74, OSP 1975, z. 3, poz. 66; postanowienie SN z dnia 6 marca 1998 r., III CKN 34/98, Prok. i Pr. 1999, nr 5, poz. 41; wyrok SN z dnia 13 czerwca 2002 r., V CKN 1057/00, Lex, nr 55517, postanowienie Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 30 kwietnia 2021 r. I CSK 714/20). Nieważność ze względu na tę przyczynę zachodzi na przykład w razie niezawiadomienia strony o rozprawie, co skutkowało jej nieobecnością, a także w przypadku rozpoznania sprawy na posiedzeniu niejawnym, gdy rozprawa jest obligatoryjna.

Zgodnie z art. 148¹ § 1 k.p.c. sąd może rozpoznać sprawę na posiedzeniu niejawnym, gdy pozwany uznał powództwo lub gdy po złożeniu przez strony pism procesowych i dokumentów, w tym również po wniesieniu zarzutów lub sprzeciwu od nakazu zapłaty albo sprzeciwu od wyroku zaocznego, sąd uzna - mając na względzie całokształt przytoczonych twierdzeń i zgłoszonych wniosków dowodowych - że przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne.

W myśl § 3 (w brzmieniu obowiązującym przed 1 lipca 2023r.), rozpoznanie sprawy na posiedzeniu niejawnym **jest niedopuszczalne**, jeżeli strona w pierwszym piśmie procesowym złożyła wniosek o przeprowadzenie rozprawy, chyba że pozwany uznał powództwo.

Zatem choćby w ocenie sądu okoliczności sprawy wskazywały, że przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne, niedopuszczalne jest rozpoznanie sprawy na posiedzeniu niejawnym, jeśli strona w pierwszym piśmie procesowym złożyła wniosek o przeprowadzenie rozprawy. Wyjątek stanowi tu okoliczność uznania powództwa, co jednak nie dotyczy niniejszej sprawy.

W orzecnictwie i doktrynie przyjmuje się, że omawiana regulacja stanowi wyjątek od dominującej w procesie zasady, że sąd rozpoznaje sprawy jawnie, a wyrok zapada po przeprowadzeniu rozprawy i jej zamknięciu (art. 316 § 1). Przepis ten wprowadza ograniczenie jawności postępowania, a także stanowi osłabienie zasady kontrydiktoryjności (por. także art. 484¹ § 3 i art. 497¹ § 2). Odstępstwa te zostały uczynione na rzecz dążenia do szybkiego załatwiania spraw, w których nie ma potrzeby podejmowania zbędnych czynności procesowych.

Należy jednak podkreślić, że możliwość rozpoznawania na posiedzeniu niejawnym przewidziana jest tylko przy spełnieniu ściśle wymienionych w nim przesłanek. Poza uznaniem powództwa kompetencja do wydania wyroku na posiedzeniu niejawnym istnieje wówczas, gdy przeprowadzenie rozprawy w ocenie sądu nie jest konieczne. Brak konieczności rozpoznania sprawy na rozprawie zaistnieje wówczas jedynie, gdy zaniechanie to nie spowoduje naruszenia praw strony do udziału w postępowaniu. W szczególności, choćby w ocenie sądu okoliczności sprawy wskazywały, że przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne, niedopuszczalne jest rozpoznanie sprawy na posiedzeniu niejawnym, jeśli strona w pierwszym piśmie procesowym złożyła wniosek o przeprowadzenie rozprawy.

Artykuł 148¹ k.p.c. w § 3 jednoznacznie wyklucza możliwość wyrokowania na posiedzeniu niejawnym, jeżeli strona złożyła wniosek o wyznaczenie rozprawy.

W okolicznościach niniejszej sprawy odwołujący złożył taki wniosek.

Odwołanie w pkt 7 zawierało wniosek o przeprowadzenie rozprawy, w tym także pod jego nieobecność.

Tymczasem niewątpliwie, Sąd ad quem rozpoznał sprawę na posiedzeniu niejawnym.

W postanowieniu z dnia 18 maja 2022 r. III CZ 151/22 Sąd Najwyższy wskazał, że powołanie w pozwie terminu "rozprawa" we wnioskach innych niż żądanie przeprowadzenia rozprawy sformułowane explicite, stanowi dorozumiany wniosek o przeprowadzenie rozprawy (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 20 września 2020 r., I CZ 26/20 - odnośnie do oświadczenia o gotowości zawarcia ugody po otwarciu rozprawy - oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 10 marca 2021 r., V ACa 669/20 - co do wniosku o przeprowadzenie rozprawy pod nieobecność strony).

W orzecznictwie sądów powszechnych utrwaliło się już stanowisko że wymaganie od strony składania dwóch wniosków: o przeprowadzenie rozprawy (art. 148¹ § 3) oraz o przeprowadzenie rozprawy także pod nieobecność strony (art. 209), stanowi nadmierny formalizm. Dlatego wniosek o przeprowadzenie rozprawy także pod nieobecność strony spełnia wymóg złożenia wniosku o przeprowadzenie rozprawy w znaczeniu art. 148¹ § 3 i obliuguje sąd do wyznaczenia rozprawy, chyba że pozwany uznał powództwo (wyrok SA w Szczecinie z 14.06.2018 r., I AGa 119/18, LEX nr 2529542).

Wprawdzie, zgodnie z art. 15 zzs 1 pkt 2 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych przewodniczący mógł zarządzić przeprowadzenie posiedzenia niejawnego, jeżeli uznał rozpoznanie sprawy za konieczne, zaś przeprowadzenie wymaganych przez ustawę rozprawy lub posiedzenia jawnego mogłoby wywołać nadmierne zagrożenie dla zdrowia osób w nich uczestniczących i nie można przeprowadzić ich na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku, a żadna ze stron nie sprzeciwiła się przeprowadzeniu posiedzenia niejawnego w terminie 7 dni od dnia doręczenia zawiadomienia ich o skierowaniu sprawy na posiedzenie niejawne. Jednak wówczas w przesyłanym zawiadomieniu należało pouczyć stronę niezastępowaną przez adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej o prawie i terminie do złożenia sprzeciwu.

Z akt niniejszej sprawy nie wynika jednak by posiedzenie niejawne w dniu 17 stycznia 2022 r. odbyło się na podstawie w/w przepisów. Przewodniczący nie zawiadomił stron o skierowaniu sprawy na posiedzenie niejawne w celu ewentualnego umożliwienia złożenia im sprzeciwu.

Zaakcentować należy, iż Sąd I instancji w uzasadnieniu wyroku wprost wskazał, iż na podstawie art. 148¹ § 1 k.p.c. uznał, że przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne i rozpoznał sprawę na posiedzeniu niejawnym, uznając, że żadna ze stron nie złożyła wniosku o przeprowadzenie rozprawy.

Jeszcze raz podkreślić należy, iż skoro omawiany przepis stanowi wyjątek od zasady jawnego rozpoznania sprawy na rozprawie, to przesłanki wydania wyroku na posiedzeniu niejawnym powinny być traktowane w sposób ścisły. Szybkość rozpoznania sprawy nie jest wartością, na rzecz której można poświęcić ochronę praw podmiotowych (zob. wyroki TK: z dnia 28 lipca 2002 r., P2/04, OTK-A 2004, nr 7, poz. 72; z dnia 12 marca 2002 r., P 9/01, OTK-A 2002, nr 2, poz. 14; z dnia 13 stycznia 2004 r., SK 10/03, OTK-A 2004, nr 1, poz. 2). W przypadku rozważanej instytucji (art. 148¹ k.p.c.) dochodzi - w założeniu - do świadomej i dobrowolnej rezygnacji strony z przysługującego jej prawa do jawnego rozpoznania sprawy. Strona nie zostaje zatem pozbawiona, poza przypadkiem uznania roszczenia, konstytucyjnego prawa do jawnego rozpoznania sprawy na rozprawie.

Zauważyć także należy, prawo do sądu (art. 45 Konstytucji), jak wielokrotnie wskazywał Trybunał Konstytucyjny w swoich orzeczeniach, obejmuje nie tylko prawo dostępu do sądu ale też prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury zgodnego z wymogami sprawiedliwości i jawności. Zasada sprawiedliwości proceduralnej zostaje zrealizowana, jeżeli każda ze stron ma możliwość przedstawienia swojego stanowiska w kwestiach spornych, dotyczących zarówno okoliczności faktycznych, jak i ocen prawnych (zob. wyrok SN z 11 października 2012 r., III CSK 12/12).

Wydanie wyroku przez Sąd pierwszej instancji z naruszeniem art. 148¹ § 3 k.p.c. skutkuje pozbawieniem strony możliwości obrony praw, a w konsekwencji powoduje nieważność postępowania w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c. (zob. postanowienie SN z 14 marca 2023 r., II UZ 69/22)

Zachodziła zatem konieczność uchylecia zaskarżonego wyroku, zniesienia postępowania oraz przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji.

Uchylenie zaskarżonego wyroku jest obligatoryjne w każdym przypadku stwierdzenia nieważności postępowania, która nie może zostać usunięta w postępowaniu apelacyjnym albo też nie została usunięta pomimo podjęcia przez sąd drugiej instancji takiej próby (por. np. wyrok SN z 9.08.2018 r., V CSK 410/17, LEX nr 2531717).

W związku z powyższym przeprowadzenie analizy i dokonanie oceny pozostałych zarzutów zawartych apelacji stało się przedwczesne.

Z tych względów Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 2 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

SSA Sylwia Dembska